

KRISTIAN LEWIS

KATEGORIJA ŽIVOSTI I HRVATSKO-RUSKI LAŽNI PRIJATELJI

U ovome radu analiziraju se aspekti kategorije živosti na materijalu hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja. Budući da je živost i gramatička i semantička kategorija, razmatra se iz obiju perspektiva, a s pomoću korpusnih primjera hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja nastoji se zaključiti što je prouzročilo semantičku diferencijaciju između hrvatskoga i ruskoga jezika.

Ključne riječi: *kategorija živosti, lažni prijatelji, hrvatski jezik, ruski jezik*

1. UVOD

Kad govorimo o lažnim prijateljima¹, podrazumijevamo da je riječ o parovima leksema iz dvaju jezika, oblikom jednakih ili sličnih, a značenjski različitih. Analiza lažnih prijatelja može obuhvaćati gotovo sve jezične razine – od grafijske, fonološke, morfološke do semantičke. U svakom slučaju lažni se prijatelji višerazinski razmatraju i prema izraznome i prema sadržajnome kriteriju (usp. Lewis 2016: 107 i dalje). Zanimalo nas je, međutim, što možemo doznati o odnosu hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja s obzirom na kategoriju živosti. Da bismo dali odgovor na to pitanje, razmotrit ćemo pozornije što se zapravo podrazumijeva kada se govori o kategoriji živosti.

U iscrpnoj i iznimno dobro oprimjerenoj raspravi o kategoriji živosti u hrvatskome jeziku Goranka Blagus Bartolec tumači da se „[u] jezikoslovlju ... kategorija živosti najčešće uzimlje kao kategorija koja unutar paradigmatki jednoga gramatičkoga tipa (fonološkoga, morfološkoga, sintaktičkoga ili prozodijskoga) na planu jezičnog izraza s obzirom na padežni nastavak u akuzativu jednine razlikuje dva podtipa.” (Blagus Bartolec 2006: 1). Ta je kategorija nesumnjivo imanentna slavenskim jezicima, kojima pripadaju i hrvatski i ruski. „Morfološki se očituje u razlikovanju nominativno-akuzativnoga i genitivno-akuzativnoga sinkretizma u jedninskoj paradigmi imenica muškoga roda. Znači li imenica što neživo, akuzativ joj je jednak nominativu, znači li što živo, akuzativ joj je jednak genitivu.” (Blagus Bartolec 2006: 2). U ovome navodu već je uočljiva dvojnost – ona se *očituje morfološki*, ali bitno je i *znači li imenica što neživo*

¹ Kad sam 2000. godine diplomirao s temom hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja, temeljnu literaturu i metodologiju njihova istraživanja pronašao sam u radovima Rajise Ivanovne Trostinske i Milenka Popovića. Riječ je o njihovim studijama *O međujezičnoj (hrvatskosrpsko-ruskoj) homonimiji* (1988) i *O međujezičnoj hrvatskosrpsko-ukrajinskoj homonimiji* (1989). Sa zahvalnošću što su mi svojim dugogodišnjim predanim znanstvenim radom i spoznajama omogućili uvid u temu koja me u konačnici odvela do doktorata, ovim člankom želim odati počast nedavno preminuloj, dragoj profesoricu Rajisi Ivanovnoj Trostinskoj.

te znači *li imenica što živo*. Nakon detaljne analize teorijske literature i klasifikacije korpusnih primjera autorica ističe kako je pri razmatranju kategorije živosti bitno u obzir uzeti sljedeće: „Na to da se ono što je biološki neživo u jeziku shvati kao živo², posljedica čega je G/A sinkretizam imenica muškoga roda u jednini, utječu različiti semantički parametri. Ti su parametri u prvom redu konotativne naravi i proizlaze iz svijesti govornikā o shvaćanju značenja neke riječi u određenoj komunikacijskoj situaciji i istodobno su isprepleteni u sadržaju pojedinih riječi.” (Blagus Bartolec 2006: 17). Autorica izdvaja sljedeće relevantne parametre: antropomorfizaciju, kategoriju osobnosti, djelatnost (aktivnost) i metonimiju.

I druga istraživanja kategorije živosti u hrvatskome jeziku pokazala su kako je određivanje njezinih obilježja slojevit problem. Tako Marija Znika i Maja Znika proučavajući status kategorije živosti u novijim priručnicima hrvatskoga jezika zaključno ustvrđuju: „a) Ljudi i životinje jezično su „živi”, dok biljke i gljive to nisu: kriteriji jezičnog obilježja [+ živo] su zbiljska sposobnost kognicije i mogućnost lokomocije.; b) Materijalni i nematerijalni objekti načelno imaju obilježje [– živo]. Implicira li rod živost, tek valja proučiti, no zanimljivo je opaziti da u ovom prikazu izdvojene imenice srednjeg roda imaju obilježje [– živo], dok imenice m. r. i ž. r. imaju jedno od dvaju obilježja – [– živo] ili [+ živo].; c) Naprijed u radu smo potvrdili da jednom stečena obilježja živoga bića ostaju jezično zadržana kao [+ živo] i kada zbiljska živost prestane.”³ (Znika i Znika 2017: 253).

Jedini rječnik hrvatskoga jezika u kojemu smo utvrdili da je u rječničkoj obradi u obzir uzeta kategorija živosti i u njemu je označena, jest *Školski rječnik hrvatskoga jezika* (ŠRHJ 2012). U njegovu *Uvodu* urednice Lana Hudeček i Milica Mihaljević objašnjavaju: „Gramatički se podatci (u obliku ograničenja na pojedine oblike) mogu nalaziti i pod pojedinim značenjima ako se riječ u tome značenju ostvaruje samo u određenim oblicima. Pod pojedinim se značenjima s toga razloga katkad donose ograničenja povezana s: prijelaznošću, svršenošću, rodom, *kategorijom živosti* [istaknuo K. L.], brojem, licem, kategorijom određenosti (...)” (ŠRHJ 2012: XV). Evo nekoliko primjera⁴ rječničke obrade natuknica:

bariton *im. m.* <G baritona, A baritona/bariton> *glazb.* **1.** <*jd.* A bariton> muški glas srednje visine, između basa i tenora **2.** *pren.* <A baritona> muškarac istoimenoga glasa

² Ili promatrano obratno, tj. da se semantička živost ne podudara s biološkom živošću, što je, recimo, najočitije u nazivima za biljke.

³ Primjeri za tu tvrdnju su imenice N *mrtvac*, *pokojnik*; A *mrtvaca*, *pokojnika*, a njima su suprotstavljene NA *truplo*, *leš*.

⁴ Iz rječničkih članaka navedenih primjera izostavljene su rječničke obavijesti koje nisu bitne za problematiku ovoga rada.

čitač *im. m.* <G čitača, A čitača/čitač> **1.** <A čitača> osoba koja zna čitati; *ant.* nečitač **2.** <A čitača> osoba kojoj je zanimanje da naglas čita koji napisani tekst **3.** <A čitač> naprava koja čita kakav tekst [*optički* ~]

list¹ *im. m.* <G lista, A list/lista> **1. bot.** <A list> vegetativni zeleni plosnati organ biljaka stablašica koji stvara organske tvari s pomoću fotosinteze i isparavanja vodene pare [*brastov* ~] **2.** <A list> tanak komad čega [~ *papira*] **3.** <A list> isprava kojom se što potvrđuje ili dokazuje [*vlasnički* ~] **4.** <A list> redovito tiskano glasilo [*dnevni* ~]; **5. zool.** <A lista> plosnatica kojoj je polovica tijela na kojoj su smještene oči smeđe ili zelenkaste boje, a druga je polovica tijela bijele boje

nosač *im. m.* <G nosača, A nosača/nosač> **1.** <A nosača> čovjek kojemu je posao da nosi kakav teret **2.** <A nosač> naprava koja što drži ili podupire [~ *zrakoplova*]

Jednaka je obrada i drugih natuknica u rječniku kod kojih je kategorija živosti relevantna i zbog morfologije i zbog semantike (usp. natuknice *bas, član, miš, rak, šah, tenor, tip, uzor* i dr.). Stoga se može ponoviti tvrdnja da se kategorija živosti može (a katkad i mora) razmatrati i gramatički i značenjski.

O kategoriji živosti u ruskoj literaturi nalazimo sljedeća objašnjenja: «**Одушевленность.** Одна из категориальных форм, составляющих категорию одушевленности – неодушевленности, которая является основой разделения существительных на два подкласса и выражается (в русском языке) в винительном падеже множественного числа всех родов, в винительном падеже единственного числа мужского рода, а также в способах словообразования.» (Ахманова 2010: 283). Antonimni se pojam *неодушевленность*⁵ opisuje jednakom definicijom.

Kategorija živosti donekle se detaljnije tumači na drugome mjestu: «**Одушевленность – неодушевленность** имен существительных лексически проявляется в том, что существительные одушевленные обозначают преимущественно живых существ (людей и животных), а неодушевленные – предметы и явления реальной действительности, не причисляемые к живой природе. Грамматически категория одушевленности – неодушевленности проявляется при склонении существительных: ... Категория одушевленности охватывает главным образом существительные мужского и женского рода. ... Количество одушевленных существительных среднего рода невелико. ... Лексико-грамматическая категория одушевленности охватывает и некоторые названия умерших людей (*мертвец, покойник*), мифических существ (*бог, дьявол, русалка*), фигур в играх, кукол и др. У ряда существительных наблюдаются колебания в выражении категории оду-

⁵ (Ахманова 2010: 261)

шевленности – неодошевленности (в названиях микроорганизмов, у существительных *образ, тип, характер* и др.).» (Розенталь, Голуб, Теленкова 2010: 182).

Uvidom u ruske izvore jednostavno je utvrditi da se i u njima kategorija živosti tumači na podjednak način kao i u hrvatskima. Ponovno je riječ o NA odnosno GA sinkretizmu, gledano gramatički, ali pritom se navodi da je za određenje kategorije itekako bitan i semantički aspekt, i to upravo s obzirom na značenjsku živost/neživost.

2. ANALIZA KORPUSA

Budući da je zasad najopsežniji korpus hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja dostupan u (Lewis 2016), on nam je poslužio kao izvor za istraživanje. Naime, njegovom analizom s obzirom na kategoriju živosti izdvojili smo 42 para hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja koji imaju različita semantička obilježja [+ živo] / [– živo]. Riječ je o sljedećim parovima: *anonimka* ~ *анонимка*, *babiška*¹ ~ *бабушка*, *bojница* ~ *бойница*, *britva* ~ *брита*, *buka* ~ *бука*, *bukva* ~ *буква*, *čajnik* ~ *чайник*, *čiška* ~ *чушка*¹, *dubina* ~ *дубина*, *graf* ~ *граф*, *hvat* ~ *хват*¹, *kučka* ~ *кучка*, *kura* ~ *кура*, *tajka* ~ *майка*, *mašina* ~ *машина*, *naušnica* ~ *наушница*, *prapor* ~ *прапор*, *puh* ~ *пух*, *ribolov* ~ *рыболов*, *Rom* ~ *ром*, *rudokop* ~ *рудокон*, *stvor* ~ *створ*, *sudar* ~ *сударь*, *svetac* ~ *светец*, *šiška* ~ *шишка*, *šut* ~ *шут*, *tajnik* ~ *тайник*, *tovar* ~ *товар*, *truba* ~ *труба*, *trut* ~ *трут*, *tvar* ~ *тварь*, *urod* ~ *урод*, *uzor* ~ *узор*, *vjerenica* ~ *вереница*, *vokal* ~ *вокал*, *zabavnik* ~ *забавник*, *zakonik* ~ *законник*, *zakup* ~ *закуп*, *zarovjednik* ~ *заповедник*, *zatvornik* ~ *затворник*, *zet* ~ *зет* i *žila* ~ *жила*².

S obzirom na to u kojem je od parnjaka sadržano obilježje [+ živo] / [– živo], podijelili smo ih ovako:

HRV [+ živo]

anonimka
bojница
britva
bukva
kučka
majka
puh
rom
stvor
svetac
tajnik
tovar
truba
trut
uzor
vjerеница
vokal
zapovjednik
zet

RUS [+ živo]

бабушка
бука
чайник
чушка¹
дубина
граф
хват¹
кура
машина
наушница
прапор
рыболов
рудокон
сударь
шишка
шут
тварь
урод
забавник
законник
закуп
затворник
жила²

RUS [- živo]

анонимка
бойница
бритва
буква
кучка
майка
пух
ром
створ
светец
тайник
товар
труба
трут
узор
вереница
вокал
заповедник
зет

HRV [- živo]

babuška¹
buka
čajnik
čuška
dubina
graf
hvat
kura
mašina
naušnica
prapor
ribolov
rudokop
судар
šiška
šut
tvar
urod
zabavnik
zakonik
zakup
zatvornik
žila

Iz tablice proizlazi da je od ukupno 42 para hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja 19 hrvatskih parnjaka s obilježjem [+ živo], a takva su 23 ruska parnjaka. Razmotrimo li поближе najprije hrvatske parnjake s obilježjem [+ živo], vidljivo je da se oni odnose

na osobe i životinje. Tako se na osobe, u doslovnome i prenesenome smislu, odnose parnjaci *anonimka*, *bojnica*, *britva*, *bukva*, *majka*, *Rom*, *stvor*, *svetac*, *tajnik*, *truba*, *uzor*, *vjerenica*, *vokal*, *zapovjednik* i *zet*. Samo se parnjak *puh* odnosi isključivo na životinju, dok se parnjaci *kučka*, *tovar* i *trut* u temeljnome značenju odnose na životinju, a u prenesenome, najčešće i pogrdnome značenju, odnose i na osobu.

Ruski se parnjaci s obilježjem [+ živo] također odnose na osobe i životinje. I u njihovoj semantičkoj distribuciji uočljive su značajke koje vrijede i za hrvatske parnjake. Dakle, parnjaci koji se odnose isključivo na osobe, u doslovnome i prenesenome smislu, jesu: *бабушка*, *бука*, *чайник*, *дубина*, *граф*, *хват*¹, *машина*, *наушница*, *прапор*, *рыболов*, *рудокон*, *сударь*, *шишка*, *шут*, *тварь*, *урод*, *забавник*, *законник*, *закуп*, *затворник* i *жила*². Parnjak *чушка*¹ znači 'prase, odojak, mlada svinja', ali i 'zamazan, prljav čovjek (obično o djetetu)'. Samo se parnjak *кура* odnosi isključivo na životinju – hrvatski prijevodni ekvivalent mu je *kokoš*, i nema negativnih konotacija koje bi se odnosile na osobu.

Kako bismo podrobnije ispitali značenjske odnose hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja s obzirom na kategoriju živosti, iz navedenoga smo korpusa odabrali nekoliko primjera koje smo prema tvorbenim značajkama svrstali u skupine. Prva takva skupina, skupina imenica ženskoga roda koje završavaju na *-ka*, obuhvaća sljedeće parove: *anonimka* ~ *анонимка*, *babuška*¹ ~ *бабушка*, *kučka* ~ *кучка* i *majka* ~ *майка*. U hrvatskome jeziku parnjak *anonimka* ima značenja 'autorica koja je anonimna' i 'bezimena žena', a u ruskome značenje je 'anonimno pismo', s naznakom da se upotrebljava u kontekstu izražavanja prijezira. U ovome je paru zajednički sem 'anoniman', a razlika u živosti očituje se suprotstavljenim semima 'žena' ~ 'pismo'. Kod para *babuška*¹ ~ *бабушка* hrvatski parnjak ima značenje 'ruski suvenir koji se sastoji od niza kutija u obliku seljakinje smještenih jedne u drugu', a ruski znači 'baka', 'starija rođakinja' te 'starica'. Kako je hrvatski parnjak rusizam⁶, nije teško uočiti kako je došlo do pomaka značenja, tj. kako je ruski suvenir sa ženskim licem doživljen kao prikaz bake, starice, pa je u hrvatskome dobio značenje koje ruski parnjak, dakako, nema.

Kod sljedećega para *kučka* ~ *кучка* hrvatski parnjak ima značenja 'spolno zrela ženka psa, kuja' i 'zla, pokvarena žena'. Značenje je ruskoga parnjaka 'hrpica, gomilica'. Hrvatsko se značenje odnosi u prvome redu na 'ženku psa' i u tom je smislu ono neutralno. Prijenosom značenja i u pogrdnome smislu prošireno je i na 'žensku osobu'. U ruskome parnjaku nema obilježja živosti, on znači 'mala hrpa'. I u paru *majka* ~ *майка* hrvatska se značenja odnose na osobu: 'žena koja je rodila dijete', 'roditeljica' i u prenesenome smislu 'hraniteljica'. Ruski parnjak *майка* ima jedno značenje, i to 'majica, potkošulja'.

⁶ U hrvatskome jeziku postoji i leksem *babuška*², koji se upotrebljava za dvije vrste riba i jednu vrstu morskih mekušaca.

U drugoj skupini parova, skupini koja obuhvaća imenice ženskoga roda koje završavaju na *-ica*, usporedit ćemo parnjake *bojnica* ~ *бойница*, *naušnica* ~ *наушница* i *vjerenica* ~ *вереница*. Hrvatski parnjak *bojnica* znači ‘žena s činom bojnika’, a ruski ‘otvor kroz koji se puca, puškarnica’. Može se pretpostaviti izravna povezanost sa značenjima hrvatskoga i ruskoga leksema *boj* i *бой*, a i oba se parnjaka na neki način odnose na vojno nazivlje. Pritom hrvatski opet ima obilježje [+ živo], a ruski nema. Međutim, u sljedećemu primjeru upravo je obratno. Parnjak *naušnica* znači ‘nakit koji se nosi na uhu’, a *наушница* ‘doušnica, potkazivačica’. Dakle, u hrvatskome značenju osnovni je sem ‘predmet’, a u ruskome ‘osoba’. U primjeru para lažnih prijatelja *vjerenica* ~ *вереница* hrvatski parnjak ima značenje ‘zaručena žena, zaručnica’, a ruski ‘niz, red’, ‘lanac’ i ‘povorka’.

Prethodne dvije skupine primjera odnosile su se na imenice ženskoga roda od kojih jedna ima semantičko obilježje [+ živo] u hrvatskome ili u ruskome. Treću skupinu koju ćemo razmotriti čine imenice muškoga roda koje završavaju na *-(n)ik*, a u hrvatskome ili u ruskome imaju semantičko obilježje [+ živo], tj. odnose se na ‘osobu’. U tu smo skupinu izdvojili sljedeće parove lažnih prijatelja: *čajnik* ~ *чайник*, *tajnik* ~ *тайник*, *zabavnik* ~ *забавник*, *zakonik* ~ *законник*, *zarovjednik* ~ *заповедник* i *zatornik* ~ *затворник*.

Hrvatski parnjak *čajnik* ima značenje ‘kovinska posuda s drškom, poklopcem i izljevnom cijevi za pripravljanje čaja’ i ‘vrč s drškom, poklopcem i izljevnom cijevi za točenje čaja u šalice’. Ruski parnjak *чайник* u prvome značenju znači isto što i hrvatski – ‘posuda s drškom i kljunom za zagrijavanje vode ili za kuhanje čaja’, a u drugome značenju, uz koje se navodi i odrednica da je riječ o šaljivoj upotrebi, ‘neiskusani čovjek, novak, početnik u čemu’. U značenju ruskoga parnjaka došlo je do prijenosa značenja s predmeta na osobu. Teško je pretpostaviti kako se to dogodilo, no možda je u temelju te relacije oblik samoga čajnika, to jest u prenesenome smislu slika čovjeka s rukom oslonjenom na pas koji zbog nesnalaženja zauzima takav stav. Tumačenje bi moglo biti da onaj koji je neiskusani u kakvu poslu najčešće stoji s rukama u stavu nalik čajniku, dakle, da mu je jedna ruka svijena u laktu i osovljena o bok (držak čajnika), dok drugom rukom gestikulira s ispruženim dlanom prema gore (kljun čajnika) ili je posrijedi jednostavno izjednačavanje živoga bića s predmetom kojim se može rukovati prema želji onoga koji je u poziciji da to čini.

U paru *tajnik* ~ *тайник* obilježje [+ živo] ima hrvatski parnjak sa značenjima ‘osoba koja za koga ili za neku ustanovu obavlja svakodnevne upravne poslove’ i ‘ministar u nekim državama’, dok parnjak *тайник* ima sljedeća značenja: ‘skrovište, sklonište, zaklon’ i ‘zakutak, skrovito mjesto (npr. duše)’. Osnovni sem ‘koji nije javni, tajni’ u hrvatskome se parnjaku u suvremenome jeziku ne pojavljuje u samoj definiciji, ali je jasno da se tijekom povijesnoga razvoja značenja te riječi nesumnjivo pojavljivao, tj. da se odnosio na osobu kojoj su se povjeravale tajne i kojoj je zadaća bila čuvati ih. Ruski parnjak sačuvao je taj sem, ali se njegova značenja ne odnose na osobu.

Hrvatski parnjak *zabavnik* ima značenja ‘zabavni časopis’ i ‘zabavni dio časopisa, kalendara i sl.’, a ruski *зabавник* ‘veseljak, šaljivac, zabavan čovjek’. Temeljni sem ‘zabavan’ u hrvatskome je kombiniran sa semom ‘časopis’ ili ‘dio časopisa’, a u ruskome mu je pridodan sem ‘čovjek’. Kao i u svim prethodno izdvojenim primjerima, i u suodnosu ovoga para lažnih prijatelja su predmet i osoba.

Promotrimo li značenja parnjaka u paru *zakonik* ~ *законник*, vidimo da hrvatski parnjak *zakonik* ima obilježje [– živo]: ‘skup zakona koji uređuju neku pravnu granu’, a ruski parnjak *законник* [+ živo]: ‘pravnik, jurist’, zatim ‘osoba koja se strogo pridržava zakona’, a tek treće značenje jednako je hrvatskomu parnjaku, s time da je ono u suvremenome ruskom jeziku obilježeno kao zastarjelo.

U sljedećemu je primjeru, *zapovjednik* ~ *заповедник*, obrnut odnos. U hrvatskome je parnjaku riječ o osobi, tj. *zapovjednik* se definira kao ‘onaj koji zapovijeda postrojbom’ i ‘časnik koji upravlja brodom, kapetan’, a *заповедник* je ‘nacionalni park, rezervat, zabran’. Temeljni sem imenice *zapovijed/заповедь* ‘strogo pravilo, naredba, propis’ u značenjima hrvatskoga parnjaka povezan je sa živim bićem, a u značenjima ruskoga parnjaka kombiniran je sa semom ‘prostor, teritorij’.

Konačno, u paru lažnih prijatelja *zatvornik* ~ *затворник* uspostavljen je sljedeći značenjski odnos: *zatvornik* – ‘glas kojemu pri izgovoru zračna struja prolazi kroz djelomičan ili potpun zatvor, suglasnik’, a *затворник* – ‘pustinjak, isposnik’ i ‘povučena osoba, osamljenik’. U ovome primjeru ruski parnjak nosi obilježje [+ živo], dok toga obilježja u hrvatskome parnjaku nema. On pak pripada jezikoslovnome nazivlju.

Promotrimo li sve navedene primjere parnjaka koji obuhvaćaju imenice muškoga roda koje završavaju na *-(n)ik*, vidljivo je da se u svim značenjima nalazi neki temeljni sem, koji u kombinaciji s obilježjem živosti dovodi do toga da se u značenju u jednome jeziku parnjak upotrebljava za imenovanje osobe, a u drugome jeziku to nije slučaj. Tako se u hrvatskome za osobu upotrebljavaju parnjaci *tajnik* i *zapovjednik*, a u ruskomе *чайник*, *зabавник*, *законник* i *затворник*. Zanimljivo je istaknuti ruski parnjak *чайник* jer je kod nastanka njegovoga značenja za imenovanje osobe vjerojatno riječ o metonimijskome pomaku s predmeta na biće.

3. ZAKLJUČAK

Nakon provedene analize korpusa hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja s obzirom na kategoriju živosti možemo zaključiti da je potvrđena početna pretpostavka da u korpusu postoji znatan broj parova koji se razlikuju po obilježju [+ živo] / [– živo]. Primjenom toga kriterija izdvojena su 42 para lažnih prijatelja, od kojih je 19 hrvatskih parnjaka s obilježjem [+ živo], a takva su 23 ruska parnjaka. Valja spomenuti da se obilježje [+ živo] u izdvojenim primjerima odnosi na osobe, ali i na životinje. Za podrobniju analizu izdvojili smo dvije skupine imenica ženskoga roda, one koje završava-

ju na *-ka* i *-ica*, te skupinu imenica muškoga roda koje završavaju na *-(n)ik*. Značenjska analiza pokazala je da u većini slučajeva u parovima lažnih prijatelja uglavnom postoji zajednički osnovni sem, koji se tijekom vremena spaja s različitim semima 'živo' – 'neživo', ili se događa prijenos značenja, asocijacijski ili metonimijski pomak i slično. Sve to prouzročuje zanimljive i raznovrsne semantičke odnose, posebice u kombinaciji s ionako kompleksnim odnosima u koje stupaju parovi hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja.

Budući da je korpus izdvojen za ovaj rad prilično velik, ne možemo detaljno obraditi sve relacije koje bi bilo vrijedno obraditi, no ukratko ćemo naznačiti smjere naših daljnjih istraživanja. U prvome ćemo redu detaljnije promotriti suodnos osnovnoga i prenesenoga značenja u navedenim parnjacima lažnih prijatelja. Ovdje smo prikazali da prijenos značenja može uključivati odnos 'živo' – 'neživo', ali svakako pozornost treba posvetiti i relacijama 'pozitivno' – 'negativno', 'životinja' – 'čovjek', 'konkretno' – 'apstraktno' i tako dalje.

Drugi segment istraživanja koji zaslužuje temeljitiji osvrt, jesu parovi lažnih prijatelja u kojima su ruski parnjaci imenice općega roda *бука* i *жила* (tj. uz njih se navode oznake muškoga i ženskoga roda), te imenica *зем*, koja ima oznake muškoga i srednjega roda.⁷ S morfološkoga je stajališta nedvojbeno da se navedene imenice mijenjaju isključivo prema jednome sklonidbenom tipu, pa bi se moglo zaključiti da oznake uz njih ne upućuju na to, nego na mogućnost da označuju i osobe muškoga i ženskoga spola. Naime, u sklonidbi je situacija jednoznačna – imenice *бука* i *жила* sklanjaju se kao imenice ženskoga roda kojima osnova završava na tvrdi suglasnik, a imenica *зем* mijenja se kao imenica muškoga roda s osnovom na tvrdi suglasnik. U svakom slučaju, pitanje kontekstne uvjetovanosti gramatičke kategorije roda, kao i pitanje suodnosa roda i spola, moglo bi biti plodnom temom za daljnja istraživanja hrvatsko-ruskih lažnih prijatelja.

POPIS LITERATURE

- Ахманова О. С. (2010) *Словарь лингвистических терминов*. М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ».
- Blagus Bartolec, Goranka (2006) *Od neživoga do živoga (genitivno-akuzativni sinkretizam u jedninskoj paradigmi imenica muškoga roda koje označuju što neživo)*. Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 32 (str. 1-23).
- Lewis, Kristian (2000) *Četiri pogleda na jezik i komunikaciju, problem buke te njezino oprijemljenje u slavenskoj homonimiji*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

⁷ Preliminarna analiza toga problema donosi se u (Lewis 2016: 123-125).

- Lewis, Kristian (2002) *Rječnik hrvatskih i slavenskih lažnih prijatelja*. Filologija 38-39 (str. 1-6).
- Lewis, Kristian (2015) *Sprijateljite se s lažnim prijateljima*. Hrvatski jezik II/3 (str. 1-4).
- Lewis, Kristian (2016) *Lažni prijatelji*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Popović, Milenko; Trostinska, Raisa Ivanovna (1988) *O međujezičnoj (hrvatskosrpsko-ruskoj) homonimiji*. Radovi Zavoda za slavensku filologiju 23 (str. 53-62).
- Popović, Milenko; Trostinska, Raisa Ivanovna (1989) *O međujezičnoj hrvatskosrpsko-ukrajinskoj homonimiji*. Radovi Zavoda za slavensku filologiju 24 (str. 71-80).
- Popović, Milenko; Trostinska, Raisa Ivanovna (1993) *O međujezičnoj homonimiji hrvatsko-srpsko-ruskoj i hrvatskosrpsko-ukrajinskoj* u Rječnik i društvo. Zbornik radova sa znanstvenog skupa o leksikografiji i leksikologiji održanog 1989. u Zagrebu (str. 299-305). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Popović, Milenko; Trostinska, Raisa Ivanovna (2009) *Još o međujezičnoj homonimiji hrvatsko-ruskoj i hrvatsko-ukrajinskoj* u Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim (str. 91-111). Zagreb: FF press.
- Розента́ль Д. Э.; Голу́б И. Б.; Теленко́ва М. А. (2010) *Современный русский язык*. М.: Айрис-пресс.
- ŠRHJ (2012) = *Školski rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Školska knjiga.
- Znika, Marija; Znika, Maja (2017) *Stolova noga ili o kategoriji živosti u novijim priručnicima hrvatskog jezika*. Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 43/I (str. 241-256).

CATEGORY OF ANIMATENESS AND CROATIAN-RUSSIAN FALSE FRIENDS

In this paper the aspects of the category of animateness have been analyzed based on the corpus of Croatian-Russian false friends. Since animateness is considered as grammatical and semantic category it has been considered from both perspectives. On the grounds of Croatian-Russian false friends corpus' examples we try to conclude what caused Croatian-Russian semantic differentiation.

Key words: *category of animateness, false friends, Croatian, Russian*